

נדריים פרק שני ואלו מותרין

מתוך "גמרא נוסחה"

על שם הורי נפתלי וזנה הולנדר הכ"מ

מקרא:

דברי הגמרא באותיות כאלה: ROD 12; רש"י בתוך הגמרא בסוגריים () ובתוך הסוגריים - אותיות MIRIAM 10; מראי מקומות גם MIRIAM 10 הערות: בסוגריים [] באותיות CourierNew 10; ההערות עם קידומת # אינם פשט הגמרא אלא הערת העורך הטעונות בדיקת הלומד.

תחילת עמוד - בתחילת שורה, אפילו באמצע משפט - כך: (נדריים ב, ב) **מקרא - באותיות נרקיסיים**

הגירסא: לפי דפוס וילנא עם אחדים מההגהות שעל הדף - לפי הנראה לי כנחוצן לצורך הפשט הפשוט.

הערות בשולי הדף, בתצוגת דף אינטרנט אפשר להניח עליהם את הסמן ואז מופיעה ההערה בחלון. אפשר גם לראות את ההערות כאשר עוברים לתצוגה של דף הדפסה.

In Explorer, Footnotes become visible when the cursor rests on the number of the footnote.

Alternatively: in the File menu, there is an Edit option to edit the page with your word processor.

הערות וטבלאות באנגלית - ע"י כולל עיון הדף, ראש הכולל הרב מרדכי קורנפלד -

Producers of the Dafyomi Advancement Forum, <mailto:daf@dafyomi.co.il>,

<http://www.dafyomi.co.il/>

This material is © 2008 by Julius Hollander 27 Bialik St., Petah Tikva, Israel 49351

Permission to distribute this material without remuneration, with this notice, is granted - with request to notify of use at veshol@gmail.com

(נדריים יג, ב)

משנה:

ואלו מותרין (דלא חשיבי נדר): (האומר) "חולין שאוכל לך" (או) "כבשר חזיר (שאוכל לך)" (או) "כעבודת כוכבים" "כעורות לבובין" "כנבילות וטריפות" "כשקצים ורמשים" "כחלת אהרן וכתרומתו" - מותר (לאכול עמו; דכל הני - לאו דבר הנדור הן אלא דבר האסור, דממילא מיתסרי בלא נדר, ואין נודרים בדבר האסור). האומר לאשתו "הרי את עלי כאימא" פותחין לו פתח ממקום אחר, שלא יקל ראשו לכך.

גמרא:

טעמא דאמר "חולין שאוכל לך"; הא אמר "לחולין שאוכל לך" משמע "לא לחולין ליהוי אלא קרבן" מני מתניתין? אי רבי מאיר' הא לית ליה 'מכלל

(נדריים יד, א)

לאו אתה שומע הן' (והיכא דאמר "לחולין" - לא אמרין דמשמע "אלא לקרבן", דהיינו הן מכלל לאו!)?! ואלא רבי יהודה (דאית ליה מכלל לאו הן)? היינו רישא (כלומר דבר תנינא בפירקין דלעיל (דף יב), "לחולין שאוכל לך" "לא כשר וכו'" ומוקמינן לה כרבי יהודה, ומאי קא משמע לן הכא? אלא ודאי לא איצטריך הכא חולין); (אלא) אידי דקתני (אידי דבעא למיתני) "כבשר חזיר" "כעבודת כוכבים" - להכי קתני "חולין" (תנא נמי "חולין"). רבינא אמר: (הא דקתני "חולין" - לאו דאמר "חולין שאוכל" אלא) הכי קתני: ואלו מותרין לחולין: (האומר) "כבשר חזיר" "כעבודת כוכבים"; ואי לא תנא "חולין" (דמשמע מותר לחולין הוא) - הוה אמינא בעי שאלה (לחכם היכא דאמר "כבשר חזיר" או "כעבודת כוכבים" - בעי למישאל אי הוה נדר אי לא; ולהכי תנא 'חולין': למימר דחולין גמורין נינהו, דלא בעי שאלה).

ומי איכא לאסוקי על דעתא הכי (דבעי שאלה היכא דנדר כהאי גוונא, אי לא תני נמי 'חולין')? הא מדקתני סיפא 'האומר לאשתו' "הרי את עלי כאימא" (אף על גב דנדר בדבר האסור, דלא הוי נדר) - פותחין לו (לנדר זה) פתח ממקום אחר' (לחרטה): שצריך לבא לפני חכם; ואין פותחין לו לומר 'הואיל ונדר בדבר האסור לא כלום נדרת', אלא מפתח אחר מראין לו ההיתר, כדי שלא יקל ראשו לכך; כלומר: להכי מצרכינן ליה שאלה ופותחין לו פתח ממקום אחר: כדי שלא יהא קל בעיניו לידור בכך: להזכיר אמו לגנאי' - (ומדקתני בהא סיפא דצריך שאלה)

מכלל דרישא (דלא קתני) לא בעיא שאלה (לא צריך שאלה, ואפילו אי לא אמר "חולין" לא מצרכין ליה שאלה) ! אלא מחוררתא: חולין ממילא (כְּדִי [ללא צורך]) נסבה.

מנהני מילי?

אמר קרא (במדבר לז,ג) איש כי ידור נדר לה' [או השבע שבעה לאסור אסור על נפשו - לא יחל דברו; ככל היצא מפיועשה] - עד שידור בדבר הנדור;

אי הכי - אפילו בדבר האסור נמי, דהא כתיב 'לאסור איסור על נפשו' (ונימא נמי: עד' שידור בדבר האסור) !?

'לאסור איסור' מבעי ליה לכדתניא [לעיל יב,א]: 'אי זהו איסור האמור בתורה? נ - אמר: "הריני שלא אוכל בשר ושלא אשתה יין כיום שמת בו אביו", "כיום שמת בו רבו", "כיום שנהרג בו גדליה בן אחיקם", "כיום שראיתי ירושלים בחורבנה"].

האומר לאשתו "הרי את עלי כאימא" [פותחין לו פתח ממקום אחר, שלא יקל ראשו לכך]:

ורמינהו: "'הרי את עלי כבשר אימא", "כבשר אחותי", "כעולה" ו"ככלאי הכרם" לא אמר כלום' (אלמא אפילו שאלה לא בעי) !?

אמר אביי: לא אמר כלום מדאורייתא (הואיל דנדר בדבר האסור), וצריך שאלה מדרבנן (שאלה כדי שלא יקל את ראשו בכך).

רבא אמר: הא - בתלמידי חכמים (לא בעי שאלה דאקרי בעלמא היא דאידע לו, ולא יקל את ראשו בכך), הא (ומתניתין) - (מיירי) בעם הארץ (דאי אמרת 'אפילו שאלה לא בעי' יקל את ראשו להיות נודר כך). והתניא: 'הנודר "בתורה" - לא אמר כלום' ואמר רבי יוחנן: וצריך שאלה לחכם, ואמר רב נחמן: ותלמיד חכם אינו צריך שאלה.

(נדרים יד, ב)

תניא: 'הנודר "בתורה" (שאוכל לך) - לא אמר כלום; "במה שכתוב בה" דבריו קיימין; "בה ובמה שכתוב בה" דבריו קיימין'.

קתני "'במה שכתוב בה" דבריו קיימין' - "בה ובמה שכתוב בה" צריך למימר?

אמר רב נחמן: לא קשיא: הא - דמחטא [שמונח] אורייתא אארעא (ואמר "במה שכתוב בה"), הא - דנקיט לה בידיה: מחטא על ארעא - דעתיה

אגילי (דכשנדר לא נדר אלא בגוילין שכתוב בהן התורה: דכיון שהיה רואה אותה מונחת על הארץ, סבר: הואיל ומונחת על הארץ ודאי אין כתוב בה - ולא נדר אלא בגוילין, ולא אמר כלום; אבל אי אמר "בה ובמה שכתוב בתוכה" - אפילו אי מחטא אארעא מוכחא מילתא דודאי שבועה גמורה עשה, ודבריו קיימין אף על גב דמחטא אארעא, דהלכי אמר "בה ובמה שכתוב בה"); (אבל) נקט לה בידיה (אפילו אמר "במה שכתוב בה" דבריו קיימין, ובהכי מיירי הא דקתני "במה שכתוב בה" דבריו קיימין): דעתיה

על האזכרות שבה (דכיון דמנקיט ליה בידיה בכבוד, ורואה ויודע מה שבתוכה - כי אמר "במה שכתוב בה" - דבריו קיימין, דשבועה גמורה חשיבא, וכל שכן כי אמר "בה ובמה שכתוב בה");

ואיבעית אימא: דמחטא על ארעא, והא קא משמע לן: דאף על גב דמחטא על ארעא - כיון דאמר "במה שכתוב בה" - מהני, וזו ואין צריך לומר זו קתני;

ואי בעית אימא: כולה מציעתא נמי (תרוייהו) - (מיירי) דנקיט ליה בידיה, והא קא משמע לן (ואהכי תנא "בה ובמה שכתוב בה"): כיון דנקיט ליה בידיה (דיורע שהיא כתובה), אף על גב דלא אמר אלא "בה" (אי אמר "בה" גרידא) - כמאן דאמר "במה שכתוב בה" דמי (ודבריו קיימין).

משנה:

"קונם שאני יָשֵׁן" (האומר "יאסר עצי כקרבן אם אני ישן") "שאני מדבר" "שאני מהלך" (או [האומר יאסר עצי כקרבן אם] אני מהלך); האומר לאשה "קונם שאני משמשך" - הרי זה בלא יחל דברו.

(והכי גרסינן גבי נדר: 'בל יחל'; וגבי שבועה: 'אסור'; משום דהאי 'לא יחל' - דנדר - מוקי לה בגמרא, דמדרבנן הוא, ודשבועה - הוי איסור דאורייתא!)

¹ אולי צ"ל בלי המילה "עד", שהרי הכוונה שיהא נדר אף בדבר האסור ולא רק בדבר הנדור; והמילה "עד" - שיגרא דלישנא

גמרא :

איתמר: "קונם עיני בשינה היום אם אישן למחר (מה שאני ישן היום - יהא עלי בקונם, על מנת אם אישן למחר)" (דאם ישן הוא למחר - לוקה על מה שישן אתמול) - אמר רב יהודה אמר רב: אל ישן היום שמא ישן (מיד) למחר (ולא מיקיים תנאיה, ונמצא עובר ב'בל יחל' על מה שישן אתמול); ורב נחמן אמר: ישן היום ולא חיישינן שמא ישן למחר (דלמחר מיזהיר זהיר שלא יישן כדי שלא ילקה על מה שישן אתמול); ומודה רב יהודה באומר "קונם עיני בשינה למחר אם אישן היום" שישן היום:

(נדרים טו, א)

כי לא מזדהיר בתנאה (דכיון דיום של מחר הוי תנאיה ליום אתמול, כגון דאמר "קונם עיני בשינה היום אם אישן למחר" - הוי אותו היום דלמחר תנאי לאותו היום דאתמול: דאם יישן למחר הוי לקי מאותו שינה דאתמול, ואם לא יישן - לא לקי; משום הכי אמרינן דלא יישן היום: דשמא כי אתי למחר לא מיזהיר בתנאי, ונמצא עובר בבל יחל), אבל באיסורא (דאמר "קונם עיני בשינה מחר אם אישן היום", דאותו יום של מחר נטוי לאיסורא) - מזדהיר (ודאי מיזהיר זהיר ביה, דאי לא מקיים תנאי שישן באותו היום - ודאי כי אתי למחר לאר הוי ישן, דהא איתסר בנדר).

תנן: "קונם שאני ישן" "שאני מהלך" "שאני מדבר" - היכי דמי? אילימא כדקתני "שאני ישן" מי הוי נדרא? והתנן [נדרים ב, ב]: 'תומר בשבועות: שהשבועות חלות על דבר שיש בו ממש ועל דבר שאין בו ממש, מה שאין כן בנדרים' ושינה דבר שאין בו ממש הוא!?

אלא דאמר "קונם עיני בשינה" (ועין שנדר בו - יש בו ממש). ואי דלא יהיב שיעורא (עד כמה זמן אינו ישן) - מי שבקינן ליה עד דעבר איסור בל יחל (הא עבר ודאי באיסור לא יחל, דלא מצי למיקם בנפשיה דלא יישן)? והא אמר רבי יוחנן: שבועה "שלא אישן שלשה ימים" - מלקין אותו (לאלתר) וישן לאלתר (הואיל דנדר בדבר שאין יכול לעמוד בו)?! אלא דאמר "קונם עיני בשינה למחר אם אישן היום"? הא אמרת "כל באסוריה מזדהיר"?

אלא פשיטא: דאמר "קונם עיני בשינה היום אם אישן למחר". ואי לא ניים היום - כי ניים למחר מאי בל יחל דברו איכא (דקתני 'אסור' - והרי לא ישן אתמול כלום)?

אלא לאו - בדניים (אתמול, דהכי מיירי מתניתין: אם יישן היום ויישן למחר אסור)? אלמא איתיה (אית ליה) דניים (אלמא דשבקינן ליה לישן היום, ולא חיישינן שמא יישן למחר), ותיובתא דרב יהודה!?

כי קתני - דאי ניים (הכי קתני מתניתין: "קונם שאני בשינה היום אם אישן למחר" דאסור כי ניים למחר; דאי ניים מאתמול - דיעבד, אבל לכתחילה אין מניחין אותו לישן היום, דחיישינן שמא יישן למחר).

רבינא אמר: לעולם כדקתני (שאיני ישן), (והאי דקאמר 'והא שינה דבר שאין בו ממש, וליכא בל יחל' - ודאי מדאורייתא ליכא בל יחל) ומאי "בל יחל" (איכא, דקתני מתניתין)? - (דאסור) מדרבנן.

ומי איכא "בל יחל" מדרבנן (דמלקין ליה מדרבנן)? אין, והתניא: 'דבריהם המותרין ואחרים נהגו בהן איסור' - אי אתה רשאי להתירן בפניהם (לבטל מנהגם), שנאמר 'לא יחל דברו' (דעובר משום בל יחל ומן התורה אינו בבל יחל אלא מדרבנן).

תנן [נדרים פ"ז - בפרק 'הנדר מן הירק', מ"ט]: "קונם" שאת נהנית לי עד הפסח אם תלכי לבית אביך (מכאן) (כגון דקאי באדר, ואמר: "קונם תהא הנאתי עליך מאכל ומשקה עד הפסח אם תלכי לבית אביך מכאן) עד החג (עד סוכות): (אם) הלכה (לבית אביה) לפני הפסח - אסורה בהנאתו עד הפסח (אסורה להנות ממנו קודם הפסח כמו שנדר). הלכה לפני הפסח - אסורה, (הא אם) לא הלכה (לפני הפסח) - לא? (אינה אסורה עד הפסח, ולא חיישינן שמא תלך לאחר הפסח, ונמצאת למפרע נהנית באיסור, וקשה לרב יהודה דאמר 'אל יישן היום שמא יישן למחר': דאם איתא לדבר יהודה - הוה אסר לה מתניתין עד הפסח אפילו אם לא הלכה עד הפסח, דחיישינן שמא תלך לאחר הפסח, ונמצאת נהנית ממנו באיסורא)?! אמר רבי אבא (תריץ הכי למתניתין): 'הלכה לפני הפסח - אסורה (בהנאתו) ולוקה (דעוברת על בל יחל), (ואם) לא הלכה (לפני הפסח) - (אפילו הכי אסורה בהנאתו עד

הפסח) אסורה בעלמא (דחיישין שמא תלך לאחר הפסח ונמצאת נהנית למפרע באיסורא) [כרב יהודה].

(הלכה - חייבת מלקות, דהא עברה?) אימא סיפא (הכי מסקנא דמתניתין): 'הלכה' אחר הפסח - ככל יחל דברו (עוברת משום בל יחל); (ומקשינן מינה): ואי דלא איתהני לפני הפסח - מי איכא 'בל יחל'? אלא פשיטא דאיתהני (לפני הפסח, וסברה "לא אלך אחר הפסח" - והלכה לאחר הפסח); אלמא מיתהני,

(נדרים טו, ב)

ותיובתא דרב יהודה (דאמר: 'אל יישן היום שמא יישן למחר' דהא חזינן הכא דבשבקינן לה ליהנות לפני הפסח, דבתנאה נמי מזדהר) !? (אמר לך רב יהודה: לעולם אימא לך אל יישן היום שמא יישן למחר); כי קתני (מתניתין 'הלכה אחר הפסח וכו') דאי איתהני (אם עברה ונהנית לפני הפסח, ועברה והלכה לאחר הפסח) - הרי זה (עוברת משום) ככל יחל דברו.

תנן [מדרים פ"ז מ"ט]: "' (קונס) שאת נהנית לי עד החג אם תלכי לבית אביך עד הפסח" - הלכה לפני הפסח אסורה בהנאתו עד החג ומותרת לילך אחר הפסח': הלכה - אסורה, (אבל אם) לא הלכה (לפני הפסח) - לא (אינה) אסורה ליהנות מאז עד הפסח, דלא חיישין לשמא תלך עדיין לפני הפסח, ותיובתא דרב יהודה דאמר 'אל יישן כו') !

אמר רבא [גירסת רש"י: אמר רבי אבא]: הוא הדין דאפילו לא הלכה אסורה: (הכי קאמר): 'הלכה - אסורה ולוקה! לא הלכה - אסורה בעלמא (דחיישין שמא תלך עדיין לפני הפסח) [כמו שתורצה לעיל הקושיא על רבי אבא].

מיתיבי: "'ככר זו (קונס) עלי היום אם אלך למקום פלוני למחר"; אכל (אם אכלו היום) - הרי זה ככל ילך [ונאם] הלך למחר עובר על אכילת משום בל יחל': (קתני 'אכל' היום, ולא קתני 'לא יאכל היום' - אלמא דשבקינן ליה למיכל לאלתר, ולא חיישין שמא ילך למחר [קשיא לרב יהודה])? מי קתני 'אוכל' (לכתחילה ולא ילך למחר)? 'אכל' קתני (דיעבד): דכי אכל הרי זה ככל ילך (אבל לכתחילה אסור לאכול ודאי היום, דחיישין שמא ילך למחר).

(והא קתני סיפא): 'הלך - הרי זה ככל יחל דברו' (אבל) מהלך (דמשמע דלא שבקינן ליה למיכל אתמול) לא (קתני, אלא קתני 'הלך' - דיעבד, שמע מינה דאתמול שבקינן ליה למיכל, ולכי כיון דאכל אתמול אם הלך היום הרי הוא בבל יחל), וקשיא (גירסת רש"י: ותיובתא) לרב יהודה (דאמר: אל יישן כו') !?

אמר לך רב יהודה: הוא הדין דליתני 'מהלך' (דמשמע דאינו אוכל ומהלך למחר, דודאי לא שבקינן ליה למיכל אתמול); (אלא) אידי דקתני רישא 'אכל' דלא מיתני ליה 'אוכל' (דלא מצי למיתני 'אוכל' לרב יהודה, דלא מצי למיכל לכתחילה) - תני סיפא (נמי) 'הלך'.

האומר לאשה "קונם שאני משמשך" - הרי זה ככל יחל דברו (אם משמש עמה).

(והכי מצי למימר שאינו משמשה?) והא משתעבד לה (לתשמיש) [לאשתו] מדאורייתא, דכתיב [שמות כ"א]: אם אחרת יקח לו שארה כסותה ועונתה לא יגרע? באומר "הנאת תשמישך עלי" (כלומר "הנאה, דאתי לי מתשמישך - קונם עלי") והא לא קא ניחא ליה בתשמיש (גירסת רש"י: בתשמישה) (ויכול לאסור הנאתה עליו, והוי נדר), דאמר רב כהנא: (אשה האומרת) "קונם הנאת תשמישי עליך" - כופין אותה ומשמשו, דשעבודי משעבדת ליה (דלאו כל כמינה לאסור נפשה עליו, דהיא משועבדת לו להנאתו); (אבל אמרה): "קונם הנאת תשמישך עלי" (שאוסרת הנאה שיש לה מתשמישו על עצמה) - אסור (לשמשה וצריך להפד לה), שאין מאכילין לו לאדם דבר האסור לו (והנאת תשמישו אסורה עליה [עד כאן דרבי רב כהנא באשה שנדרה; ובאיש שנדר -] הכי נמי: כי אמר "הנאת תשמישך עלי" - ודאי הוי נדר, ואסור לשמשה, מפני שנהנה ממנה).

משנה :

אוכל" - אסור] אי נמי כי אמר במתניתין "שבועה לא אוכל" ! אלא (ודאי ליתא לטעמא דאביי, אלא ודאי) תנא (במסכת שבועות) פסקה: "שאוכל" - "דאכילנא" משמע (ולא ענין אחר), ו"שלא אוכל" - לא אוכל משמע (ולא דבר אחר; הלכך מתוך מתניתין: שאי אוכל - דכשאוכל ודאי לאו משמע אלא אי אמר "דאכילנא") !

משנה :

זה חומר בשבועות מבנדרים (הא דאמרן שבועה שלא אוכל כו' דשבועות אסור ובנדרים מותר); וחומר בנדרים מבשבועות כיצד? אמר "קונם סוכה שאני עושה", "לולב שאני נוטל", "תפילין שאני מניח" - בנדרים אסור בשבועות מותר, שאין נשבעין לעבור על המצות.

(נדרים טז, ב)

גמרא :

"חומר" (מדקאמר חומר בשבועות מבנדרים, כלומר דזה חומר טפי בשבועות מחומר דנדרים) - מכלל דנדר הוא (כי אמר "קרבן לא אוכל לך" וכו', דאיסור נדר איכא מדרבנן, אלא דלא לקי מדאורייתא, ולא מיחייב קרבן שבועה כי היכי דמחייב בשבועות) ! והא "מותר" קתני (בנדרים, דאפילו שום איסור ליכא) ?

(הא דקתני חומר בשבועות מבנדרים דמשמע דנדר חשיב, לא קאי ארישא דקתני קרבן לא אוכל לך אלא) אסיפא דאידך בבא (לעיל יד, ב), דקתני "קונם שאני ישן", "שאיני מדבר" - הרי זה בלא יחל דברו, ואומר רבינא עלה לעיל (טז, א) לעולם כדקתני "שאיני ישן" ומאי בל יחל בל יחל דרבנן דהיינו איסור דרבנן אבל) קתני: "שבועה שאני ישן", "שאיני מדבר", "שאיני מהלך" - (מדאורייתא) אסור: זה חומר בשבועות מבנדרים (ששבועה חלה על דבר אין בו ממש וחייב קרבן מה שאין כן בנדרים).

חומר בנדרים מבשבועות כיצד [אמר "קונם סוכה שאני עושה", "לולב שאני נוטל", "תפילין שאני מניח" - בנדרים אסור בשבועות מותר, שאין נשבעין לעבור על המצות] :

רב כהנא מתני 'אמר רב גידל אמר רב', ורב טביומי מתני 'אמר רב גידל אמר שמואל': מניין שאין נשבעין לעבור על המצות? - תלמוד לומר: [במדבר ל, ג: איש כי ידר נדר לה' או השבע שבועה לאסור אסור על נפשו] לא יחל דברו [ככל היצא מפיו יעשה] - דברו לא יחל, אבל מיחל הוא לחפצי שמים (שאם נדר לעבור על אחת מן המצות - אין שבועה חלה עליו, ומיחל לאותה שבועה, דמושבע ועומד הוא לקיימה ואין שבועה חלה עליו ויכול לחלל דברו).

מאי שנא נדר (דאמר כי נדר על המצוה חל עליו הנדר וכי עבר ועשה המצוה קם ליה בלא יחל), דכתיב (שם) 'איש כי ידור נדר לה'... (דאפילו בחפצי שמים דלה' -) לא יחל דברו' ? - שבועה נמי (תחול עליה אם נשבע לעבור על המצוה): הא כתיב (שם) 'או השבע שבועה לה'... לא יחל דברו' (ד'לה' סמוך א'או השבע', דמשמע נמי "לה' השבע שבועה לא יחל דברו") ? אמר אביי: הא דאמר "הנאת סוכה עלי", הא דאמר "שבועה שלא אהנה מן הסוכה" (כלומר: הא דקתני מתניתין שנודרין על המצוה, כגון דאמר "הנאת סוכה עלי" - דהשתא קאסר חפצא עליה, דהכי מצי למידר אפילו לכתחילה, כדאמרין לעיל: אף על גב דמשועבד לאשתו בתשמיש - חל עליו הנדר כי אמר "הנאת תשמיש עלי", שאינו אוסר עצמו אלא לדידה אוסר עליו, וקסבר אביי: דבכל לשון שבועה לא מצינו דתיחול עליה: דאי אמר "שבועה הנאת סוכה עלי" - דהנאתה אוסר עליו - דהא ודאי לא הויא שבועה אלא נדר! דכיון דקאמר "עלי" - היינו נדר! דכל היכא דקאמר "עלי" - אמרינן היינו נדר, וחייב באחריותו, ונדר הוא - כי אמר הכי אפילו לכתחילה מצי נדר, וקאסר חפצא עליה; אבל שבועה - לא מצי לאוקמי אלא כגון דאמר "שבועה שלא אהנה", וכהאי גוונא לא חייל עליה, דלא מצי למיסר נפשיה עליה דמצוה, כי קאמר "שלא אהנה" - דאוסר עצמו במצוה שהוא משועבד לו; וכהאי גוונא מיירי חומר בנדרים מבשבועות: דבנדרים אומר "קונם הנאת סוכה עלי" ובשבועה "שלא אהנה".

אמר רבא: וכי מצות ליהנות ניתנו (דקאמר "הנאת סוכה עלי"? הא לא ליהנות ניתנו, ולא מצי למיסר נפשיה בהנאתה, דהא לא חשיבה הנאה מצוה, דלא ניתנו בשביל הנאה) ?

אלא אמר רבא: הא דאמר "ישיבת סוכה עלי" (כדאמרן, דב"י ישיבת סוכה עלי"

קאסר חפצא עליה) והא דאמר "שבועה שלא אשב בסוכה" (קאסר נפשיה מן חפצא

[נראה לי שכוונת רש"י כאן שאסר על עצמו את פעולת הישיבה, ופעולת הישיבה היא החפצא כאן]

והא [שבועה שלא יעשה את פעולת הישיבה] - לא מצי למיעבד, דמשועבד הוא למצוה, ולהכי לא חיילא עליה שבועה).

ושאין נשבעין לעבור על המצות - מהכא נפקא ליה ?

מהתם נפקא ליה, דתניא: 'יכול נשבע לבטל את המצוה ולא ביטל יכול יהא חייב (קרבן שבועה)?

(נדרים יז, א)

תלמוד לומר [ויקרא ה,ד: או נפש מי תשבע לבטא בשפתים] להרע או להיטיב [לכל אשר יבטא האדם בשבעה ונעלם ממנו, והוא ידע ואשם לאחת מאלה]: מה הטבה - רשות (דאי בעי אכיל ואי בעי לא אכיל, חייב בקרבן על השבועה) - אף הרעה (דמחייב עלה קרבן) - רשות (הרעה דרשות): יצא נשבע לבטל את המצוה - ולא ביטל, שאין הרשות בידו (ולא נשבע לבטל את המצוה, דהיא שבועה דהרעה לאו הרשות בידו): חד קרא (קא אתי) - למיפטריה מקרבן שבועה (דהאי קרא דלהרע או להיטיב בקרבן מיירי), וחד (לא יחל דברו, דבלאו מיירי) - (אתי) למיפטריה מן לאו דשבועה.

Nedarim Chart Daf 8a, 16b and 18a

DOES A NEDER OR SHEVU'AH TO TRANSGRESS OR TO FULFILL A MITZVAH TAKE EFFECT?		
	(A) SHEVU'AH	(B) NEDER
TO TRANSGRESS A MITZVAH		
1a) PASSIVELY (SHEV V'AL TA'ASEH)	No	Yes (1)
1b) ACTIVELY (KUM V'ASEH)	No	--- (2)
TO FULFILL A MITZVAH		
2a) PASSIVELY (SHEV V'AL TA'ASEH)	No (RABANAN) (8) Yes (רבי יהודה בן בתירה, according to Rashi) (6) No (רבי יהודה בן בתירה according to Tosfos) (7)	No (Ba'al ha'Me'or) (4) Yes (Rashi, Ramban) (5)
2b) ACTIVELY (KUM V'ASEH)	No (RABANAN, according to the Ramban) (8) Yes (RABANAN, according to Ba'al ha'Me'or) (9) Yes (רבי יהודה בן בתירה)	--- (3)

=====
FOOTNOTES:
=====

(1) The Gemara (16b) derives this from the word, "la'Shem." The Gemara explains, based on logical grounds, that this word was only written with regard to a Neder, which is an Isur Cheftza and can therefore take effect on an Isur Gavra. (See Insights to 16:1.) There appears to be disagreement among the Rishonim as to whether, when all is said and done, this Halachah is learned from the Pasuk in conjunction with the above-mentioned logic, or

whether it is learned purely through logic and not from the Pasuk (see footnote #9).

(2) No Neder can obligate a person to actively do something, as the Ran explains (8a, DH v'ha'Lo). (Even if Nidrei Mitzvah, just like Nidrei Hekdesh, *can* obligate a person to actively do something, as the RITVA and those who disagree with the Ran there write, they certainly cannot obligate a person to *transgress* a Mitzvah.)

(3) See previous footnote. However, the Ba'al ha'Me'or (Shevuos, end of Perek 3), says that both a "Neder" and a Shevu'ah take effect to obligate him to actively fulfill a Mitzvah. The Ba'al ha'Me'or is learning the Gemara on 8a, "Neder Gadol Nadar," to be referring literally to a Neder, like the RITVA there, because Nidrei *Mitzvah* can obligate a person to actively do something; see previous footnote.

(4) Ba'al ha'Me'or in Shevuos, end of Perek 3, at the very end of his comments. This is also the opinion of the TOSFOS (in Shevuos 20b, DH d'Chi) and the Rashba (Nedarim 18a), before he changed his mind. Their reasoning is that "Ein Isur Chal Al Isur," an Isur cannot take effect on another Isur, applies even for an Isur Cheftza taking effect on an Isur Torah (such as the Isur of eating on Yom Kipur). The Rashba, though, raises the possibility that perhaps an Isur Neder does take effect on *another Isur Neder* (to make him obligated twice). He learns this from the Gezeiras ha'Kasuv of "Nazir l'Hazir," which, he maintains, teaches that a Neder can take effect on top of *any* Isur that comes as a result of a person, such as Nezirus or Neder. (This is diametrically opposed to the opinion of the Ran, see footnote 5 below, which the Rashba eventually adopted as well, that a Neder *cannot* take effect on another Neder, but it *does* take effect on an any other Isur Torah.)

(5) Rashi in Shevuos (20b, DH Hachi Garsinan), the Ramban in Milchamos (Shevuos, end of Perek 3) and the Ran (Nedarim 18a). This is also the conclusion of the Rashba (as cited from his TESHUVOS (1:615) and from the SHITAH MEKUBETZES in the "Hashmatos" of the Rashba, Nedarim 18a). Their reasoning is that all Isurim of the Torah are Isurei Gavra, and a Neder -- which is an Isur Cheftza -- can take effect on them, just like it can take effect to *override* a Mitzvah for this reason. Hence, "Ein Isur Chal Al Isur" is not applicable. However, if an object is already Asur because of a Neder, a second Neder cannot take effect on it, since the object is already Asur with an Isur Cheftza. This is why a Neder cannot take effect on a pre-existing Neder (except for an oath of Nezirus, like the Mishnah on 17a says).

The MILCHAMOS (ibid.), though, maintains that a Neder can even take effect on an object that was already prohibited through another *Neder*. Rebbi Akiva Eiger, in his notes on the Shulchan Aruch (YD 238), suggests that all of this applies only to an Isur Torah which has nothing to do with an Isur Cheftza, such as one who makes a Neder prohibiting himself from food on Yom Kipur (where the Isur Torah not to eat is solely an Isur Gavra), which is the case that Rashi discusses in Shevuos (loc. cit.). However, if one makes a Neder to prohibit Neveilos and Treifos, then everyone will agree that the Neder does not take effect, because the *Cheftza* is already prohibited by the Torah. A very strong proof for Rebbi Akiva Eiger's words can be adduced from the Gemara in Kerisus that says that an Isur Hekdesh cannot take effect on an Isur Chelev, except through the mechanics of "Isur Kolel" or "Isur Mosif." We know that an Isur Hekdesh is a type of Isur Neder (i.e. it is a Davar ha'Nadur and an Isur Cheftza, since an object Hekdesh may be used for Hatfasah for Nidrei Isur). If so, why does it not take effect on an Isur Chelev (as the Avnei Milu'im indeed asks in Teshuvah #12)? According to Rebbi Akiva Eiger, it is clear -- Chelev is an Isur *Cheftza* and thus even a Neder cannot take effect on it.

However, Rav Yisrael Ze'ev Gustman zt'l points out (in Kuntresei Shiurim, Nedarim #9) that according to this, the Isur of Neveilah should take effect if an animal dies on Yom Kipur, since the Isur of Neveilah has an added element of an Isur Cheftza just like a Neder. Yet the Gemara in Kerisus says that it does not take effect on top of another Isur without "Kolel" or "Mosif!" (Rav Gustman, Zatzal, leaves this question on Rebbi Akiva Eiger unanswered.) Perhaps we might suggest that a prohibited object is not

considered an Isur Cheftza unless it was Asur from its very inception, such as Chelev, Gid, and non-kosher animals. An animal that became a Neveilah, though, was not a Neveilah until it died (M. Kornfeld).

(6) The opinion of Rabbi Yehudah ben Beseirah, that a Shevu'ah does not have to have the option of being made through both "Lav v'Hen," is recorded in the Mishnah in Shevuos (27a, and Rashi there), and Rashi appears to have understood that to mean that an Isur Shevu'ah can even take effect on an object that is already Asur mid'Oraisa (see Tosfos there). Tosfos in Shevuos (20b, DH d'Chi) also writes that a Shevu'ah may take effect on an Isur Torah according to Rabbi Yehudah ben Beseirah.

(7) Tosfos in Shevuos (27a, DH l'Kayem), in the name of the RIVA. His reasoning is that even Rabbi Yehudah ben Beseirah agrees that "Ein Isur Chal Al Isur" and therefore no special verse is needed to teach that a Shevu'ah cannot take effect on what is prohibited by the Torah. In Yevamos (33b) it is clear that even though "Ein Isur Chal Al Isur" applies with regard to Malkus, the second Isur *does* take effect insofar as creating an additional Isur, such that the person who transgresses will be transgressing an additional Isur. (The practical ramification of this is that one who transgresses the double Isur "will be buried among Resha'im Gemurim," the truly evil.) If so, a Shevu'ah too should take effect on an Isur Torah with regard to creating an additional Isur (but not with regard to Malkus), as the Ketzos ha'Choshen indeed writes (73:5). The Ketzos' conclusion is also supported by the Rambam (Hilchos Shevu'os 4:10 and 6:14) who implies that a Shevu'ah takes effect on another Shevu'ah insofar as creating an additional Isur. (This is in contrast to what the Ketzos himself writes in Teshuvos Avnei Milu'im #12; see Insights; see also the notes of Rav Aharon Yaffin zt'l on the Ritva, Perek 1 footnote 171, and in his appendix 10:1, for a more lengthy discussion of this matter.)

(Referring to the words of the Rishonim, it would seem that this question depends on the Machlokes between the Ramban and Ba'al ha'Me'or whether a Shevu'ah to fulfill a Mitzvah takes effect for Malkus or not. According to the Ramban who says that it does *not* take effect at all, a Shevu'ah cannot take effect on something for which the person is already "Mushba" even where "Ein Isur Chal Al Isur" is not applicable (such as to fulfill a Mitzvah through Kum v'Aseh). If so, the same applies when one makes a Shevu'ah to observe a Mitzvah of Shev v'Al Ta'aseh -- the Shevu'ah does not take effect even with regard to adding an extra degree of Isur. According to the Ba'al ha'Me'or, on the other hand, a Shevu'ah *would* take effect on another Shevu'ah if not for the principle of "Ein Isur Chal Al Isur." Therefore, the second Shevu'ah *does* take effect with regard to adding an extra degree of Isur, like the Gemara in Yevamos says regarding every case of a second Isur taking effect on a previous Isur. However, the Avnei Milu'im (ibid.) proposes that according to those who hold like the Ba'al ha'Me'or, a Shevu'ah is entirely null and void when it cannot create a Chiyuv Malkus, unlike an Isur Torah.)

(8) The Rabanan's opinion also appears in the Mishnah in Shevuos (27a). The logic of the Rabanan is that a Shevu'ah cannot take effect unless it is able to be made both with "Lav v'Hen," (roughly, "in the positive and in the negative") and a Shevu'ah cannot be made to *transgress* a Mitzvah (see 1a:A in the chart). According to the Ramban (Milchamos, Shevuos 27a and on the Torah, beginning of Matos) and the Rosh, Tosfos, Ritva, and Rambam (Hilchos Shevu'os 5:16), the Rabanan hold that a Shevu'ah to fulfill a Mitzvah b'Kum v'Aseh (i.e. actively) does not take effect at all -- neither for the Chiyuv Korban nor for Malkus. (This is also the implication of Tosfos in Shevuos 23b implies, as REBBI AKIVA EIGER points out in a Teshuvah.) They explain the Gemara in Nedarim (8a) that says that a person may make such a Shevu'ah to motivate himself, "l'Zaruzei Nafshei," to mean that a person is not deemed to be Motzi Shem Shamayim l'Vatalah, or swearing a Shevu'as Shav, in such a case. Regarding a Shevu'ah to observe a Mitzvah through Shev v'Al Ta'aseh, all of the Rishonim agree that the Shevu'ah does not take effect even with regard to Malkus (and certainly not for Korban). Their proof is from the Gemara in Makos (22a), which does not enumerate a ninth set of Malkus (see the Mishnah there) if a person *made a Shevu'ah* not to plow on Shabbos. The reason such a Shevu'ah does not take effect at all (i.e. even for Malkus) is because of

Ein Isur Chal Al Isur. (Regarding whether the Shevu'ah takes effect at least with regard to adding an extra degree of Isur, see what we wrote in footnote #7.)

(9) The Ba'al ha'Me'or in Shevuos (end of Perek 3) writes that even though such a Shevu'ah does not take effect with regard to a Chiyuv Korban, nevertheless it does take effect with regard to Malkus. He learns this from the Gemara (Nedarim top of 17a, Shevu'os 25a) that explains that every Shevu'ah that cannot be made both "b'Lav v'Hen" (see footnote #8) is excluded from bringing a Korban but not from Malkus. This is also the view of the Ran in Nedarim (8a).

It seems that the Me'or and the other Rishonim (see above, #8) differ over the reading of the Gemara in Nedarim 16b. According to the Me'or and Ran, Shevu'os to override a Mitzvah do not take effect on logical grounds (i.e. because an Isur Gavra cannot override a Mitzvah of the Torah). According to the Milchamos and others, though, the Torah *excludes* Shevu'os from taking effect on Mitzvos by saying "Devaro," implying that they do not take effect on "Cheftzei Shamayim" (i.e. Mitzvos) even as far as Malkus is concerned. Since the Torah excludes Shevu'os from taking effect on Mitzvos, they are not punishable with Malkus whether the Shevu'ah was to override a Mitzvah or to uphold it (see Milchamos ibid.).

משנה :

יש נדר בתוך נדר (דנדר חל אחר נדר) ואין שבועה בתוך שבועה.

כיצד ?

אמר "הריני נזיר אם אוכל" (וחזר ואמר) "הריני נזיר אם אוכל",
ואכל - חייב על כל אחת ואחת (חייב על כל פעם ופעם [שאמר] נזירות אחת);
[ואם אמר] "שבועה שלא אוכל" [וחזר ואמר] "שבועה שלא אוכל", ואכל
- אינו חייב (על אכילה אחת) אלא (קרבן שבועה) אחת.

גמרא :

אמר רב הונא: לא שנו (דיש נדר בתוך נדר) אלא דאמר "הריני נזיר היום"
[וחזר ואמר] "הריני נזיר למחר": דמיגו דקא מיתוסף יומא יתירא
(אנזירות ראשונה: דכי אמר "הריני נזיר היום" - קבל עליו נזירות שלשים, וכי הדור ואמר "הריני נזיר למחר" -
משמע הריני נזיר שלשים יום ואחד) - (ואין נזירות ליום אחד, הלכך) חייב לא נזירות על
נזירות (והוי נזיר שלשים אחרים), אבל (אם) אמר "הריני נזיר היום" [וחזר
ואמר] "הריני נזיר היום" - אין חלה נזירות על נזירות.
ושמואל אמר: אפילו אמר "הריני נזיר היום" [וחזר ואמר באותו יום]
"הריני נזיר היום" - חלה נזירות עליה.

ולרב הונא, אדתנא 'אין שבועה בתוך שבועה' (דקאמר דכי אמר "הריני נזיר
היום" לא חיילי עליה שתי נזירות) - ליתני (אם כן ליפלוג בדירה בנדרים): 'יש נדר בתוך
נדר ואין נדר בתוך נדר': "הריני נזיר היום" "הריני נזיר
למחר" - יש נדר בתוך נדר; "הריני נזיר היום", "הריני נזיר
היום" -

(נדרים יז, ב)

אין נדר בתוך נדר ?

קשיא.

תנן: 'יש נדר בתוך נדר ואין שבועה בתוך שבועה' - היכי דמי?
אלימא דאמר "הריני נזיר היום" "הריני נזיר למחר", דכוותיה
גבי "שבועה שלא אוכל תאנים" וחזר ואמר "שבועה שלא אוכל
ענבים" (דאמר בדיבור שני מה שלא אמר בדבור ראשון) אמאי לא חלה שבועה על
שבועה (מי איכא למאן דאמר שלא תחול שבועה על שבועה כהאי גוונא)? אלא היכי דמי
דלא חלה שבועה על שבועה? - כגון דאמר "שבועה שלא אוכל
תאנים" וחזר ואמר "שבועה שלא אוכל תאנים", דכוותיה גבי
נזירות - היכי דמי? - דאמר "הריני נזיר היום", "הריני נזיר
היום" וקתני 'יש נדר בתוך נדר', קשיא לרב הונא!?

אמר לך רב הונא: מתניתין - (כגון) דאמר "הריני נזיר היום" "הריני נזיר למחר" (כדאמינא אנא, והיינו יש נדר בתוך נדר), דכוותה גבי שבועה (כגון) דאמר "שלא אוכל תאנים" וחזר ואמר "שבועה שלא אוכל תאנים וענבים", (וקסבר רב הונא דכהאי גוונא) דלא חיילא (לא חיילא שבועה על שבועה: הא דאמר בשבועה שניה "תאנים", שמושבע מהן, ומכל מקום דומיא דנדר הוא: שהוסיף בשניה ענבים). (ומי לא חיילא שבועה על שבועה בכהאי גוונא?) והאמר רבה: "שבועה שלא אוכל תאנים" וחזר ואמר "שבועה שלא אוכל תאנים וענבים" ואכל תאנים, והפריש קרבן (על שבועה ראשונה שעבר ואכל תאנים), וחזר ואכל ענבים (ולא תאנים) - הויא להו (שאכל) ענבים חצי שיעור (חצי שיעור על שבועה שניה, לפי שהוא נשבע בשבועה שניה על תאנים וענבים, ועכשיו שלא אכל אלא ענבים - לא ביטל אלא חצי שיעור והיינו חצי שבועה) ואין מביאים קרבן על חצי שיעור - אלמא (טעמא משום דלא אכל אלא חצי שיעור - משום הכי פטור מקרבן), הא אי אכל תאנים וענבים - דאכל כוליה שיעור דשבועה - חייב קרבן) היכא דאמר "שבועה שלא אוכל תאנים" וחזר ואמר "שבועה שלא אוכל תאנים וענבים" - מיגו דחל שבועה על ענבים (דהוי חידוש שלא נשבע עליהן עדיין) חיילא נמי על תאנים (אף על פי שכבר מושבע מהן, וקשה לרב הונא)!

רב הונא לא סבירא ליה כרבה (לא סבירא ליה לרב הונא הא דרבה, וליכא למירמא ליה מיניה).

מיתיבי: 'מי שנזר שתי נזירות מנה את הראשונה והפריש קרבן ונשאל עליה (וקודם שהפרישו נשאל על נזירות ראשונה שכבר נדר, ואמרו ליה שבטעות נדר ושללא לצורך והיה נדר אותם שלשים) - עלתה לו שניה (אותה נזירות שכבר נדר בשניה שעדיין חייב, ומקריב הקרבן על נזירות השניה) בראשונה (ביום שהשלים נזירות ראשונה)'.
היכי דמי? אילימא דאמר "הריני נזיר היום", "הריני נזיר למחר" - אמאי עלתה לו שניה בראשונה, הא איכא יומא יתירא (ד"הריני נזיר למחר" דקאמר: אותו יום דנזירות שניה אינו חל אלא לאחר שלשים, דהיינו לאחר נזירות ראשונה, ואמאי עלתה לו שניה בראשונה ויהא נפטר מנזירות שניה קודם שיבא יום שלשים ואחד? והא נדר להיות נזיר ביום שלשים ואחד, דהיינו "למחר")!
אלא פשיטא (כגון) דאמר "הריני נזיר היום", "הריני נזיר היום"

(נדרים יח, א)
ותיובתא דרב הונא (דמדקתני 'עלתה לו שניה בראשונה' - מכלל דנזירות שניה נמי חיילא עליה) !?
לא! לעולם "הריני נזיר היום" "הריני נזיר למחר", ומאי 'עלתה לו' - לבר מההוא יומא יתירא (דמשלים אותו, ושוב מקריב קרבנו, ונמצא נזיר אותו יום שנדר עם ימי נזירות של שלשים יום) !
אי נמי (להכי חייב נזירות שניה): כגון שקיבל שתי נזירות בבת אחת (דאמר "הרי עלי שתי נזירות" - להכי חייב שתיים אי לאו שנשאל, אבל אי אמר "הריני נזיר היום", "הריני נזיר היום" - אין נזירות חל על נזירות).

מתיב רב המנונא: '[במדבר ו,ב: דבר אל בני ישראל ואמרת אלהם: איש או אשה כי יפלא לנדר נדר] נזיר להזיר [לה'] - מכאן שהנזירות חל על הנזירות; שיכול והלא דין הוא (שלא תהא נזירות חל על נזירות ולא שאר נדרים נדר על נדר): ומה שבועה חמורה (מפרש לקמן) - (אפילו הכי) אין שבועה חלה על שבועה - נזירות קלה לא כל שכן! ? - תלמוד לומר: 'נזיר להזיר' - מכאן שהנזירות חלה על הנזירות' - היכי דמי? אילימא דאמר "הריני נזיר היום", "הריני נזיר למחר" - הא - קרא בעיא (פשיטא: ודאי דהא איכא חד יומא יתירא) ? אלא - לאו דאמר "הריני נזיר היום", "הריני נזיר היום" וקתני 'נזירות חל על נזירות' !
לא! : הכא במאי עסקינן? - כגון שקיבל עליו שתי נזירות בבת אחת.

ומאי חומרא דשבועה מנדר? : אילימא משום דחיילא אפילו על דבר שאין בו ממש - נדר נמי חמור, שכן חל על המצוה כרשות! ?
אלא משום דכתיב בה בשבועה [שמות כ,ו: לא תשא את שם ה' אלקיך לשוא כן] לא ינקא [ה] את אשר ישא את שמו לשוא].

שבועה שלא אוכל שבועה שלא אוכל ואכל - אינו חייב אלא אחת:

אמר רבא: אם נשאל על הראשונה (שבא לפני חכם ושאל על שבועה ראשונה והתיר) - שניה חלה עליו (שאם עובר חייב משום שבועה שניה); ממאי? - מדלא קתני 'אינו אלא אחת' (דאילו קתני 'חייב אחת' - הוה משמע נמי שעל כולן חייב אחת, וכן אי קתני 'אינו חייב אלא אחת' (אלא מדקתני 'אינו חייב' - שמע מינה דחייבא חדא מיהא איתיה); רוחא [מקום לחול] הוא דלית לה [לשבועה השניה, ולכן אינה חלה]: כי מיתשיל על חבירתה (דאי נשאל על הראשונה) - חייב לא (שניה חלה עליו, דהא דלא חיילא - כי לא מיתשיל אראשונה, משום דלית רוחא, דראשונה עומדת, דחייב עליה, אבל כשנשאל על הראשונה - חיילא השניה).

לישנא אחרינא: חייבא הוא דליכא (על השניה במקום הראשונה), הא שבועה איכא (כלומר: שם שבועה עליה לכו מיתשיל אקמיתא).

למאי הלכתא? לכדרכא, דאמר רבא: נשאל על הראשונה - עלתה לו שניה תחתיה (כשנשאל על הראשונה - חיילא השניה).

לימא מסייע ליה: 'מי שנדר שתי נזירות, ומנה את הראשונה, והפריש קרבן, ונשאל עליה - עלתה לו שניה בראשונה' - כגון שקיבל עליו שתי נזירות בבת אחת.

(נדרים יח, ב)

משנה:

סתם נדרים (דאינו יודע באיה ענין נדר) - להחמיר (דאזלינן לחומרא, ואמרין: על כל דבר הנדר נדר), ופירושם (אבל אי מפרש ואמר בדבר איסור נדר) - להקל (דהכי הוא: כדקאמר).

כיצד?

אמר "הרי עלי כבשר מליח" "כדין נסך" - אם בשל שלמים [ס"א: שמים] נדר (כי שייילין ליה אמר "על של שלמים נדרתי" על שם בשל שלמים שצריך מלח" - דכתיב וכל קרבן מנחתך במלח תמלח [ולא תשבית מלח ברית אלהיך מעל מנחתך על כל קרבן תקריב מלח], ועל יין המתנסך על גבי המזבח לשמים) - אסור (שהרי נדר בדבר הנדור); אם בשל עבודת כוכבים (על שם יין נסך של עבודת כוכבים וכבשר מליח) נדר - מותר (שהרי נדר בדבר האסור); ואם סתם (דאמר "אין ידוע לי אם על שם שמים או על שם טומאה נדרתי") - אסור (דאמרין: לא נתכוון זה אלא בדבר הנדור). (והיינו 'סתם להחמיר ופירושן להקל': דאם פירש ואמר "לשם עבודת כוכבים נדרנא" - מותר);

(לשון אחר: סתם נדרים דאמר "כבר זו עלי כבשר מליח וכדין נסך" - דלא הזכיר לא לשם שמים ולא לשם עבודת כוכבים - להחמיר, ופירושן - דאם מפרש בשעה שנדר ואמר: "כבשר מליח של שלמים" - משלמים ודאי קאמר, שצריכות מלח יותר משאר קרבנות, שהרי נאכלין לשני ימים ולילה אחת! ו"כדין נסך שעל המזבח" - דהיינו בדבר הנדור; ואם כדין נסך של עבודת כוכבים וכבשר מליח של עבודת כוכבים - להקל).²

"הרי עלי כחרם": אם כחרם של שמים (נדר, כגון שהתפיס במה שהקדיש לגבוה לקדשי בדק הבית) - אסור (הלכך אסור, דלא ניתן לפדות, דכתיב (ויקרא כז) כל חרם קדש קדשים הוא); ואם כחרם של כהנים (שהתפיס כחרם של חרמי כהנים דכתיב כל חרם בישראל לך יהיה (במדבר יח, ד), דהאי הוי ממון כהנים: חרם של כהנים שמותר בהנאה לאחר שבא ליד כהנים) - מותר (והוי מותר כחולין לכל דבריהן לאחר שבא ליד כהן; ודין חרמים מפרש במסכת תמורה (לבא); ואם סתם - אסור.

"הרי עלי כמעשר" - אם כמעשר בהמה נדר (היינו דבר הנדור: שאינו אסור עד שיקרא עליו שם מעשר) - אסור; ואם של גורן (מעשר דגן: דבר האסור, שמעשר ותרומה בשבלין אסור) - מותר; ואם סתם - אסור.

"הרי עלי כתרומה" - אם כתרומת הלשכה נדר (דהיינו דבר הנדור מעיקרא, דמפריש להו לשקלים) - אסור; ואם של גורן - מותר; ואם סתם - אסור.

- דברי רבי מאיר. רבי יהודה אומר: סתם תרומה ביהודה אסורה, בגליל מותרת: שאין אנשי גליל מכירין את תרומת הלשכה (נלפי שהיו רחוקים מירושלים).

² לכאורה כפירוש הראשון קשה ממשניות רבות להלן במסכת שמבררות פירוש שאינו מחמיר בנדר סתם; ויש לומר שבמשניות הללו הכוונה היא לברר לשון בני אדם, ואין הנדר מסוג "סתם" אלא המשנה מבררת כוונת הנודר, למה התכוון.

סתם חרמים ביהודה מותרין, בגליל אסורין, שאין אנשי גליל מכירין את חרמי הכהנים (שלא היו כהנים ביניהם וכשמחרימין אין מחרימין אלא לשמים).

גמרא:

והתנן: 'ספק נזירות להקל' (דאמרין במסכת נזיר (לבב) "הריני נזיר אם זהו פלוני שבא נגדי נזיר" והלך לו אותו שאין יודע אם נזיר אם לא אינו נזיר; ונזירות - היינו כנדרים, והיכי קתני 'סתם נדרים להחמיר'?)

אמר רבי זירא: לא קשיא: הא רבי אליעזר [שמקל] הא רבנן [שמחמירין], דתניא: 'המקדיש חייטו ובהמתו' (שהקדיש כל חיות ובהמות שיש לו), 'הקדיש את הכוי' (ואם היה לו כוי ביניהן הקדיש נמי דכוי בכלל חיה ובהמה). רבי אליעזר אומר: לא הקדיש את הכוי: [ומסבירה הגמרא את המחלוקת:] מאן דאמר ממונו מעייל לספיקא [תנא קמא בברייתא, שאומר שכוי נדור] גופיה נמי מעייל [ונעשה נזיר בספק, במשנתנו], ומאן דאמר ממונו לא מעייל לספיקא [רבי אליעזר בברייתא] גופיה <נמי>

(נדרים יט, א)

כל שכן דלא מעייל לספיקא (רבי אליעזר אומר: לא הקדיש את הכוי, דלא מעייל איניש ממוניה לספיקא: דכיון דספק הוא: אי מין בהמה אי מין חיה - מאותה ספיקא לא עייליה להקדיש בכלל חיה ובהמה, וכי היכי דסבירא ליה דלא מעייל ממוניה לספיקא - כל שכן דסבירא ליה דלא מעייל גופיה לספיקא: דהיכא דנדד ויש בנזירות ספק - לא הוי נזיר, ולדידיה סבירא ליה דסתם נזירות להקל).

אמר ליה אביי: במאי אוקימתא לספק נזירות להקל - כרבי אליעזר? אימא סיפא: 'ספק בכורות: אחד בכורי אדם ואחד בכורי בהמה, בין טמאה [חמור] בין טהורה [צאן ובקר] - המוציא מחכירו עליו הראיה' (כהן דבעי לאפוקי מיניה - עליו להביא ראיה שהן בכורות: שלא הפילה נפל קודם לכן; ואי תפס להו כהן - על הבעלים להביא ראיה דלאו בכור הוא) 'ותני עלה: 'ואסורים בגיזה ועבודה' (אף על פי דלא היה ודאי) ' (אלמא ספק קדשים לחומרא ואסורין בגיזה ועבודה; והיכי מצינן לאוקמה כרבי אליעזר? והאמר רבי אליעזר: לא הקדיש את הכוי דספק קדשים לקולא)! אמר ליה [רבי זירא]: אמאי קא מדמית קדושה הבאה מאליה (קדושת בכור הבאה מאליה) לקדושה הבאה בידי אדם (לקדושת כוי, דעל ידי אדם)? (קדושת בכור באה מאליה - להכי מחמיר בגיזה ועבודה; קדושת כוי - דעל ידי אדם - לא הוי קדושה מספק.) [וממשיך רבי זירא ללמד את אביי כיצד אמנם אפשר להקשות על הסברו שרבי אליעזר הוא המקל בספק נזירות:]

אלא אי קשיא - הא קשיא (דקתני ~~סיפא~~ דהא דספק נזירות להקל) [טהרות פ"ד מ"ז]: 'ספק משקין' (לכל טומאת משקין קרי ספק, משום דלית להו עיקר מן התורה: לפי שלא מצינו טומאה למשקין בפירוש מן התורה, והאי דכתיב 'וכל משקה אשר ישתה בכל כלי יטמא' (ויקרא יא, לד) - ההוא הכשר הוא [מכשיר חפצים אחרים לקבל טומאה על ידי מגע משקין]): 'ליטמא' (לקבל טומאה לעצמן) - טמא (ודאי טמאין); (אבל) 'לטמא אחרים' - טהור (גירסת רש"י: טהורין) [עד כאן לשון המשנה] - דברי רבי מאיר; וכן היה רבי אלעזר אליעזר⁴ אומר, כדכריו⁵ [אם כן רואים שרבי אליעזר מחמיר בספק משקין ומטמא את המשקין - לעצמן] (ליטמא - טמא)⁶, אם כן מדוע לומר שהתנא שאומר ספק נזירות להקל הוא רבי אליעזר? - זו הקושיא שרבי זירא מקשה על השערתו לעיל. [ואי רבי אליעזר היא - הא דאוקמא לדינא דספק נזירות כרבי אליעזר - [להקל! - מדוע רבי אליעזר מחמיר כאן בקבלת

טומאה במשקין?]

[("ע"א: אלא אי קשיא דרבי אלעזר - הא קשיא: ספק משקין ליטמא טמא - טומאת משקין עצמן כו'): אולי כוונת רש"י כאן לרמוז שאין אלה דברי רבי זירא אלא דברי הגמרא, לאחר שרבי זירא ענה לאביי - הגמרא (אמוראים מאוחרים או סבוראים) מקשים על רבי זירא.]

[## לכאורה כאן רבי זירא מסביר מדוע הוא אינו מבטל דעתו שהאומר ספק נזירות להקל זו דעת רבי אליעזר: משום שהוא מקשה על הברייתא בענין משקין:] ומי סבירא ליה לרבי אליעזר 'ליטמא טמא' ? והתניא:

³ הב"ח

⁴ ברור לפי התוכן שגירסת הגמרא בברייתא זו כאן היא "רבי אליעזר", אחרת אין ראיה

⁵ אבל לא להכשיר לקבל טומאה, כי הכשר לקבל טומאה על ידי משקין צריך כוונה: "כי יתן" - בכוונה, או לפחות לרצון הבעלים, ולכן אומר רבי אליעזר לטמא אחרים טהור.

⁶ רואים שרבי זירא טוען ששיטת רבי אליעזר - להקל!

רבי אליעזר אומר: אין טומאה למשקין כל עיקר! תדע: שהרי העיד יוסי בן יועזר איש צרידה על איל קמצא [סוג חרק] **דכן** [שהוא טהור ומותר באכילה] **ועל משקין בית מטבחה** [מי שטיפת המקדש שמעורב בהם דם ומים והיה אפשר לחשוב שיהיו טמאים, והעידו בהם] **דכן** [שהם טהורים]! [ואם הם טהורים – אם כן כל המשקין טהורים!]

הניחא לשמואל דאמר: דכן [שטהור] **מלטמא אחרים** (לא קשיא דרבי אליעזר אדרבי אליעזר, אלא ודאי לא מיתוקמא הך ברייתא דספק נזירות להקל כרבי אליעזר [ואמנם הקושיא שרבי זירא הקשה על עצמו – בעינה]), **אבל טומאת עצמן יש בהן – שפיר** (ניחא ליה נמי לרבי אלעזר דאמר כדבריו דרבי מאיר דספק משקין ליטמא טמא, והכא, בספק נזירות אמאי מיקל? – משום דקסבר לאו מצוה היא לקבל נזירות, ואיש כי יפליא – דיעבד קאמר, הלכך אית ליה ספק נזירות להקל)!

אלא לרב דאמר דכן [טהור] **ממש'** (דאין טומאה למשקין כל עיקר) **מאי איכא למימר** (אמאי קאמר רבי אליעזר הכא ספק משקין ליטמא טמא, והכא סבירא ליה ספק נזירות להקל)? [מתוך הקושיא על רבי זירא – עוברת הגמרא לתירוץ אחר: לא מחלוקת רבי אליעזר ותנא אחר, אלא מחלוקת תנאים אחרים – ולפי זה נוח הפירוש השני של רש"י, שמהמילים 'אלא אי קשיא' – אין כאן דברי רבי זירא אלא חקירת הגמרא];

אלא הא (ברייתא דספק נזירות [להקל]) **– רבי יהודה, והא** (מתניתין דקתני סתם נדרים להחמיר) **– רבי שמעון, דתניא: 'הריני נזיר אם יש בכרי הזה מאה כור, והלך ומצאו שנגנב או שאבד** (ואין יודע אם היה שם מאה כור אי לא): **רבי יהודה מתיר** [ספק נזירות להקל] **ורבי שמעון אוסר** [מחמיר בספק נזירות].'

ורמי דרבי יהודה אדרבי יהודה: מי אמר רבי יהודה לא מעייל איניש נפשיה לספיקא (כגון הכא, דכשנדר – לא על דעתא דהכי נדר: שאם נגנב הכרי – דהוי ספק אם היה שם מאה כור – שיהא נזיר באותה ספיקא)? ורמינהי [נדרים פ"ב מ"ד]: **רבי יהודה אומר: סתם תרומה ביהודה אסורה, ובגליל מותרת, שאין אנשי הגליל מכירים את תרומת הלשכה**: טעמא – דאין מכירים,

(נדרים יט, ב)

הא מכירין אסורין (ואף על גב דבסתם נדר [אף על פי שנדרו לא היה מפורש אלא סתום], וספק אי בתרומת הלשכה אי בתרומת הגורן; דמעייל איניש נפשיה לספיקא, דאמרינן על דעת תרומת הלשכה נדר)!

אמר רבא: (להכי מתיר רבי יהודה) גבי כרי – קסבר: כל שספיקו חמור מודאי לא מעייל נפשיה לספיקא (וכיון דספיקו חמור מודאי – ודאי לא מעייל נפשיה באותה ספיקא לחומרא, אלא על דעת כן ודאי נדר: שאם הכרי בעין דמשכת ליה אם יש שם מאה כור דליהוי נזיר כדיניה, אבל לא משכח ליה בעין – דליהוי נזיר מספיקא לחומרא – לא; דגבי נזיר – מספיקא הוי חומרא יותר מודאי), **דאילו גבי נזיר ודאי מגלח ומביא קרבן ונאכל, על ספיקו לא מצי מגלח** [## לעולם!] (דאילו [גבי] נזיר ודאי איכא הא קולא: דלסוף נזירותו מגלח ומביא קרבנו ונאכל, ואילו ספק נזירות – דנגנב הכרי – לא מצי מגלח לפי שאינו מגלח אלא על קרבן, והא – לא מצי לאיתויי קרבן, דדלמא לא נזיר הוא, וקא מייתי חולין לעזרה; הלכך לא מעייל נפשיה בהאי ספיקא; אבל גבי תרומה – אמרינן 'מעייל נפשיה לספיקא', דאפילו אמרינן 'תרומת הלשכה' מספיקא – לא הוי טפי חמורה [ספק יותר] מודאי (יותר) אם אמר בפירוש הרי עלי כתרומת הלשכה).

תוספות: ואם תאמר אמאי לא מצי מגלח? יביא עולות ושלמים ויתנם בנדבה ויגלח עליהם! ואי משום חטאת דנזיר, דליכא בנדבה – מכל מקום מצי לגלח על העולה ועל השלמים, בלא חטאת, כדאמר בנזיר נפ"ו מ"ז: **אם גילח באחד משלשתן – יצא?! – ויש לומר מכל מקום לא מצי מגלח כהלכתו**, על גבי שלש בהמות: חטאת עולה ושלמים, דאין חטאת באה בנדבה, והלכך אין יכול להביא על תנאי. (ושם בתוספות עוד פירושים אחרים.)

אמר ליה רב הונא בר יהודה לרבא: אמר "הריני נזיר עולם" (אם יש בכרי הזה מאה כור – דהכא ליכא למימר 'ספיקו חמור מודאי', דאפילו בודאי, דמדד הכרי ויש מאה כור – לא יתגלח לעולם) – מאי איכא למימר? אמאי לא מעייל נפשיה לספיקא?

אמר ליה: (אפילו היכא דאמר "הריני נזיר עולם" – נמי ספיקו חמור מודאי: דאילו (נזיר עולם) ודאי, הכביד שער – מיקל בתער ומביא שלש בהמות (חטאת ועולה ושלמים, כדון נזיר), **ואילו ספיקו** (ספק נזיר עולם) **לא** (לא מצי לאיתויי קרבן, דשמא לאו נזיר הוא).

אמר "הריני נזיר שמשון" (דלא מגלח לעולם כלל) **מאי** (מאי איכא למימר? אמאי קאמר רבי יהודה 'מותר' – הא ליכא למימר דספיקו חמור מודאי)?

אמר ליה: "נזיר שמשון" – לא תניא (לא אשכחן שום ברייתא דקתני "הריני נזיר שמשון", דליתיה כלל; וכי אמר "הריני נזיר שמשון" – דליחול עליה נזירות כלל [כלומר: אין 'נזירות

שמשון' נזירות אמיתית, שהרי שמשון לא היה נזיר גמור: [משום דשמשון - לא יצא נזירות מפיו, דהא הוה מטמא למתים כי הוה קטיל להו - הלכך לספיקא לא עייל נפשיה].
אמר ליה: והאמר רב אדא בר אהבה: 'תניא: נזיר שמשון...' (שאומר "הריני נזיר שמשון" - הרי הוא נזיר שמשון ואינו מיקל בתער, ומטמא למתים כשמשון) !?
אמר ליה: אי תניא - תניא (אי משכחת ברייתא: תניא, דאיכא לתרוצי הכי - משום הכי מתיר רבי יהודה, דלא מעייל איניש נפשיה לספיקא וליכא למירמא דרבי יהודה).
 [#] משונה גמרא זו, שהרי במשנה נזיר פ"א מ"ב יש דיון בנזיר שמשון!]

רב אשי אמר: ההיא (ברייטא דכרי דמתיר רבי יהודה בספק נזירות) - **רבי יהודה משום רבי טרפון היא, דתניא: 'לכבי יהודה משום רבי טרפון**
אומד: (שנים שהיו עומדים ואמר אחד הריני נזיר אם זה איש פלוני שבא כנגדנו ואידך אמר הריני נזיר אם אינו הוא) - **אין אחד מהם נזיר** (הואיל ובשעת הנדר לא היה ברור לאחד מהן) **לפי שלא ניתנה נזירות אלא להפלאה** (דבעינן בשעה שנדר שיהא יודע אי הוי נזיר).
אי הכי (דמשום הכי מתיר דלא ניתנה אלא להפלאה) - **מאי איריא 'שנגנב או שאבד'** (אפילו איתיה בעיניה נמי: כיון דבשעת הנדר לא הוה בריר ליה, דלא הוה ידע אי היה ביה מאה כור אע"ג דהוה אפשר למודדן [לפי רבי טרפון לא הוי נזיר])?
אלא (להכי תניא 'נגנב או אבד'): **להודיעך כחו דרבי שמעון**, (דאמר): **דאף על גב דנגנב או שאבד** (דלא אפשר למודדן קאמר רבי שמעון); **קסבר: מעייל איניש נפשיה לספיקא**.

רבי יהודה אומר: סתם תרומה ביהודה כו' [אסורה, בגליל מותרת: שאין אנשי גליל מכירין את תרומת הלשכה; סתם חרמים ביהודה מותרין, בגליל אסורין, שאין אנשי גליל מכירין את חרמי הכהנים]:
הא מכירין - אסורין (אף על גב דמספקא לן אי מתרומת הלשכה קאמר אי מתרומת הגורן)?
אלמא ספיקא לחומרא (להכי פריך מסיפא [ואע"ג] דמרישא [נמי] איכא למיפרך, דקתני: **דבי יהודה אומר: סתם תרומה ביהודה אסורה**; אלמא ספיקא לחומרא! אלא קא משמע לן דבין רישא ובין סיפא ניהודה וגליל בענין "תרומה" קשיא לאידך רישא וסיפא ניהודה וגליל בענין "חרמים", להכי פריך דסיפא לסיפא)? - **אימא סיפא: 'סתם חרמים ביהודה מותרין, ובגליל אסורין, שאין אנשי הגליל מכירין את חרמי הכהנים'** - הא [אילו היו] **מכירין - מותרין**, אלמא ספיקא לקולא!
אמר אביי: סיפא - רבי אלעזר ברבי צדוק היא, דתניא: 'לכבי יהודה אומר: סתם תרומה ביהודה אסורה; רבי אלעזר ברבי צדוק
אומר: סתם חרמים בגליל אסורין (לפי שאין מכירין אלא חרמי שמים, הא אם היו מכירין חרמי כהנים נמי - סתמן מותר, דספיקא לקולא; ורישא רבי יהודה וסיפא רבי אלעזר).⁷

(נדריים כ, א)

משנה:

נדר ב"חרם" (דאמר "חפץ זה חרם עליי"), **ואמר (ושוב אמר) "לא נדרתי אלא בחרמו של ים"** (['חרם' = הרשת שצדין בו את הדגים] "ולא בחרם ממם") -
"בקרובן", **ואמר: "לא נדרתי אלא בקרבנות של מלכים"** (דורות שמקריבין לפני מלכים) -
"הרי עצמי קרבן" (דמשמע שהקדיש את עצמו), **ואמר (ושוב אמר): "לא נדרתי אלא בעצם שהנחתי לי"** (שיש לי בתוך ביתי) **להיות נודר בו** (ולא בעצמי ממם) -
"קונם אשתי נהנית לי" **ואמר: "לא נדרתי אלא באשתי הראשונה**
שגירשתי" -
על כולן אין נשאלין להם (דאין צריך שאלה דודאי מותר הואיל ואינהו אמרי דעל דעת כן אמרו); **ואם נשאלו** (אם באו לישאל) - **עונשין אותן ומחמירין עליהן** -
דברי רבי מאיר;
וחכמים אומרים: פותחין להן פתח (בחרטה) **ממקום אחר ומלמדין אותן**
כדי שלא ינהגו קלות ראש בנדריים.

⁷ חט ואם הגענו לדברי רבי אלעזר ברבי צדוק - אולי מה שהחלפנו לעלי "רבי אלעזר" שאמר כרבי מאיר לעיל ל"רבי אליעזר" (ספק משקין: ליטמא - טמא, (אבל) לטמא אחרים - טהור - דברי רבי מאיר; וכן היה רבי אלעזר אליעזר אומר, כדבריו) אנו נכון, אלא גם הוא רבי אלעזר ברבי צדוק? - אולי יש לבדוק, אך לי לא נראה, אלא נראה לי שהוא ודאי רבי אליעזר.

גמרא :

הא - גופא קשיא: אמרת ' (וכולן) **אין נשאלין להן** (דאין פותחין להם פתח ואין מתירין להן, דקנסינן להו משום דנדא ממש משמע), **והדר תני 'אם נשאלו** (דמשמע דנשאלין) - **עונשין אותן ומחמירין עליהן** ?

אמר רב יהודה: הכי קתני: וכולן - אין צריכין שאלה (דמותרין בלא שאלה); במה דברים אמורים? בתלמיד חכם (דאקראי הוא דנדר כהאי גוונא, ולא אתי למיסרך), אבל בעם הארץ שבא לישראל - עונשין אותו ומחמירין עליו (כדי שלא יהא רגיל לנדור בו).

בשלמא 'מחמירין' - דלא פתחינן ליה בחרטה, אלא עונשין. היכי דמי?

כדתניא: **'מי שנזר ועבר על נזירותו** (דכסבור בטעות נדר ואחרי כן בא לישראל) - **אין נזקקין לו** (לפתוח לו בחרטה) **עד שינהוג בו איסור כימים שנהג בהן היתר - דברי רבי יהודה. אמר רבי יוסי: במה דברים אמורים? בנזירות מועטת** (שקבל עליו נזירות שלשים יום), **אבל בנזירות מרובה** (אבל אם קיבל נזירות מרובה ועבר ושתה מאה יום - אין אומרים ינהג איסור מאה יום שנהג היתר) - **דיו שלשים יום** (אלא לעונש שלשים יום, כסתם נזירות) - (- הכי נמי [במקרים שבמשנה] עונשין אותו שנהג איסור בנדרו, וכימים שעכב כל נדרו, דכשאמר "לא נדרתי אלא בחרמו של ים" ונהג היתר בנדר עד לאחר זמן שעלה בדעתו לישראל).

אמר רב יוסף: הואיל ואמרי רבנן 'אין נזקקים לו' - בי דינא דמזדקקי (דמזקקי ליה קודם שינהוג איסור בעצמו) לא עביד שפיר. רב אחא בר יעקב אומר: משמתינן ליה.

וחכמים אומרים: פותחין לו פתח [ממקום אחר ומלמדין אותו כדי שלא ינהגו קלות ראש בנדרים]:

תנא: **'לעולם אל תהי רגיל בנדרים שסופך למעול בשבועות** (גירסת רש"י: בנדרים) (אם תרבה לנדור), **ואל תהי רגיל אצל עם הארץ שסופך להאכילך טבלים; אל תהי רגיל אצל כהן עם הארץ שסופך להאכילך תרומה; ואל תרכה שיחה עם האשה שסופך לבא לידי ניאוף.** רבי אחא ברבי יאשיה אומר: כל הצופה בנשים - סופו בא לידי עבירה, וכל המסתכל בעקבה של אשה הויין לו בנים שאינן מהוגנין.

אמר רב יוסף: ובאשתו נדה.

אמר רבי שמעון בן לקיש: 'עקבה' דקתני - במקום הטנופת, שהוא מכוון כנגד העקב.

תניא: **'(שמות כ,טו): ויאמר משה אל העם: אל תיראו, כי לבעבור נסות אתכם בא האלקים, ובעבור תהיה יראתו על פניכם לבלתי תחטאו:** [על פניכם לבלתי תחטאו:] **'בעבור תהיה יראתו על פניכם' - זו בושה; 'לבלתי תחטאו' - מלמד שהבושה מביאה לידי יראת חטא; מיכן אמרו: סימן יפה באדם שהוא ביישן. אחרים אומרים: כל אדם המתבייש - לא במהרה הוא חוטא; ומי שאין לו כושת פנים כידוע שלא עמדו אבותיו על הר סיני.**

אמר רבי יוחנן בן דהבאי: **ארבעה דברים סחו לי מלאכי השרת: חיגדין מפני מה הויין? מפני שהופכים את שולחנם** ('שהופכין' - פנים כנגד עורף, שבאים על נשותיהן שלא כדרכן; [ג"א:] 'שהופכים שולחנן' - היא למעלה והוא למטה); **אילמים מפני מה הויין? מפני שמנשקים על אותו מקום; חרשים מפני מה הויין? מפני שמספרים בשעת תשמיש; סומיין מפני מה הויין? מפני שמסתכלים באותו מקום.**

רמינהו [על ההערה של רבי יוחנן בן דהבאי על חרשים כתוצאה מש"מספרים בשעת תשמיש"]: **'שאלו את אימא שלום** [אשתו של רבי אליעזר הגדול, אחותו של רבן גמליאל]: **מפני מה**

(נדרים כ,ב)

בניך יפיפין ביותר?

אמרה להן: אינו מספר (אינו משמש) **עמי לא בתחלת הלילה ולא בסוף הלילה אלא בחצות הלילה; וכשהוא מספר - מגלה טפח** (מבגדה) **ומכסה טפח** (אותו טפח מבגד וכן עושה עד שיבא עליה), **ודומה עליו כמי שכפאו שד** (שבא אליה בכח ודומה כמי ששד כפאו; ואית דאמרי שמתכסה כולו כאדם שמפחד מן השד); **ואמרתי לו: מה טעם? ואמר לי: כדי שלא אתן את עיני באשה אחרת ונמצאו**

בניו באין לידי ממזרות' [מכאן שדברה אתו בשעת תשמיש, שלט יעלה על הדעת שעל ענינים אלה דברה בזמן אחר! ובניה היו יפים ולא חרשים!] לא קשיא: הא במילי דתשמיש [שכאשר עוסקים בזה מותר לשוחח גם בזה] הא במילי אחרנייתא [שאינן לעסוק בהם בזמן תשמיש].

אמר רבי יוחנן: זו דברי יוחנן בן דהבאי, אבל אמרו חכמים: אין הלכה כיוחנן בן דהבאי, אלא: כל מה שאדם רוצה לעשות באשתו עושה. משל לבשר הבא מבית הטבח: רצה לאכלו במלח – אוכלו; צלי – אוכלו; מבושל – אוכלו; שלוק – אוכלו; וכן דג הבא מבית הצייד.

אמר אמימר: מאן 'מלאכי השרת' [בדברי רבי יוחנן בן דהבאי: ארבעה דברים סחו לי מלאכי השרת]? = רבנן; דאי תימא 'מלאכי השרת ממש' – אמאי אמר רבי יוחנן 'אין הלכה כיוחנן בן דהבאי'? הא אינהו [מלאכי השרת ממש] בקיאי בצורת הולד טפי! ואמאי קרו להו 'מלאכי השרת'? – דמצייני (שעטופים בציצית) כמלאכי השרת.

ההיא דאתאי לקמיה דרבי, אמרה לו: "רבי! ערכת לי שלחן והפכו!" אמר לה: "בתי! תורה התירתך, ואני מה אעשה לך!"

ההיא דאתאי לקמיה דרב, אמרה לו: "רבי! ערכת לי שלחן והפכו!" אמר: מאי שנא מן בינייתא (דג שיכול לאכלו כמו שירצה)?

[במדרש טו,לט: והיה לכם לציצת וראיתם אתו וזכרתם את כל מצות ה' ועשיתם אתם] ולא תתורו אחרי לבבכם [ואחרי עיניכם אשר אתם זנים אחריהם] – מכאן אמר רבי: אל ישתה אדם בכוס זה ויתן עיניו בכוס אחר. אמר רבינא: לא נצרכא אלא דאפילו שתי נשיו.

[יחזקאל כ,לח] וברותי מכם המורדים והפושעים בי [מארץ מגוריהם אוציא אותם, ואל אדמת ישראל לא יבוא; וידעתם, כי אני ה'] – אמר רבי לוי: אלו בני תשע מדות: בני אסנ"ת משגע"ח (סימן הוא): בני אימה, בני אנוסה, בני שנואה (שלבנו על אחרת בשעת תשמיש, ואמר: כשבא עליה לאו ביאה גמורה היא הואיל וכל כך שונאה אלא כזנות בעלמא הוא), בני נידוי (שהבעל בנידוי ובא עליה ומתעברת הימנו), בני תמורה (שיש לו שתי נשים וכסבור לבא על זו ובא על אחרת. לשון אחר בני תמורה: שהוא סבור לבא על אשה אחרת ונמצאת שהיא אשתו, וקרובין לממזרות שהרי נתכוון לניאוף), בני מריבה (שמשמש במריבה), בני שכרות (שמשמש בשכרות, דביאתו לאו ביאה גמורה אלא כביאת זנות היא, שאין מתכוון אלא לבעול בעלמא), בני גרושת הלב, בני ערבוּבִיָּא (שבא על אשה אחת בין הנשים ואין ידוע על איזו מהן בא. ל"א: שבאו עליה אנשים הרבה ואין ידוע בן מי הוא. ל"א בני ערבוּבִיָּא: ספק בן תשעה לדאשון או בן שבעה לאחרון), בני תצופה [שאשתו תובעתו].

איני [אשתו תובעתו – אין בכך רע]! והאמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן: כל אדם שאשתו תובעתו – הויין לו בנים שאפילו בדורו של משה רבינו לא היו כמותם, שנאמר (דברים א,ג) הבו לכם אנשים חכמים ונבונים [וידעים לשבטיכם ואשימם בראשיכם], וכת"ב: (דברים א,טו) ואקח את ראשי שבטיכם [אנשים חכמים וידעים ואתן אותם ראשים עליכם: שרי אלפים ושרי מאות, ושרי חמשים ושרי עשרת, ושטרים לשבטיכם], ולא כת"ב 'נבונים' [כלומר: בדורו של משה לא מצא נבונים; ולעומת זאת] וכת"ב (בראשית מט,יד) יששכר חמור גרם [רבע בין המשפתיים] וכת"ב (דברי הימים א יב,ג) מבני יששכר יודעי בינה לעתים [לדעת מה יעשה ישראל; ראשיהם מאתים וכל אחיהם על פיהם] (חמור גרם ליששכר שנוולד: אותו חמור שהיה יעקב רוכב שפנה לאהל לאה) [כלומר: מבני יששכר היו נבונים, ולא בדורו של משה; ומכאן הקושיא לעיל: איני! – שהרי לאה תבעה בפה, שנאמר: (בראשית ל,טז) ויבא יעקב מן השדה, בערב, ותצא לאה לקראתו ותאמר אלי תבוא, כי שכר שכרתיך בדודאי בני; וישכב עמה בלילה הוא]?

ההיא – (אינה תובעת בפה אלא) דמרציא ארצויי (דמרציא קמיה: מראה לו מתוך דבריה, כגון לאה [רש"י מפרש שרק אמרה לו שיבוא אליה, לאהל שלה, אך לא שתבעה ממנו שיבוא עליה], דמההיא נפקי בני מעליא).

הדרן עלך ואלו מותרין

